

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ БАГАТОСТОРОННЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглядається провідна роль інтерактивного навчання як одного із засобів реалізації багатосторонньої комунікації у формуванні професійно-комунікативної компетентності студентів. Автор подає практичні рекомендації щодо використання інтерактивних форм навчання при вивченні української мови.

The article is considered the leading interactive teaching's role as one of the realization's ways of multilateral communication in forming of professional-communicative competence of the students. The author provides practical recommendations concerning the usage of interactive forms of teaching of Ukrainian language.

Соціальні перетворення в українському суспільстві докорінно змінили орієнтації в галузі освіти. Сучасна вища школа, як свідчать дослідження вчених, повинна вирішити подвійне завдання: сформувати професійні знання та вміння й підготувати студентів до виконання ними фахових функцій через розвиток у них соціальної компетентності, під якою розуміється “здатність вступати в комунікацію і співпрацювати, планувати, здійснювати вибір, приймати рішення, відповідати за його наслідки, регулювати конфлікти, підвищувати власну компетентність [4: 81]”. Традиційна організація освітнього простору, головним завданням якої було дати студентові певну суму знань, умінь і навичок, була спрямована на односторонню комунікацію (трансляція знань від викладача до студента) та довгий час задовольняла потреби суспільства в підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Нова освітня філософія визначила нову стратегію педагогічної діяльності – викладач не передає знання, а створює навчальні умови для того, щоб студент самостійно мав можливість різними способами здобувати знання, працювати з власним досвідом та вносити їх у навчальний процес. Така робота можлива лише за умови організації процесу багатосторонньої комунікації, що передбачає активну діяльність кожного суб'єкта освітнього процесу, а не тільки викладача. На думку О. Січкарук, характерними ознаками навчання, організованого як багатостороння комунікація, можна вважати такі:

- пізнання нового матеріалу через власний досвід студентів, їх самостійну активність;
- позитивне ставлення викладача до думок студентів, які можуть не збігатися з його власними;
- обговорення результатів дослідження з іншими, у результаті чого й формуються знання студентів [4: 9-10].

На наш погляд, найбільш повно зазначеним вимогам відповідають інтерактивні технології навчання, які ґрунтуються на діалозі, взаємодії, що для формування професійно-комунікативної компетентності студентів є найважливішим чинником. Саме тому викладання української мови у вищій школі повинно бути побудоване на засадах багатосторонньої комунікації, одним із засобів реалізації якої є інтерактивне навчання (“*inter*” (англ.) – взаємо-, “*act*” – діяти).

Нині вже складно знайти статтю, монографію, підручник з методики викладання, де б не було згадано про інтерактивне навчання і про необхідність введення такої форми роботи в навчальний процес. Відомі дослідження О. Данилової, О. Дженджеро, А. Панченкова, Л. Пироженко, О. Пометун, Н. Подлевської, Н. Софій, А. Фасолі присвячені технології інтерактивного навчання в середній школі. Проблеми застосування інноваційних технологій у вищій школі розглянуті у наукових працях С. Зоріна, Л. Дяченко, В. Михайлюк, В. Олексенка, Н. Ярчук. Досить ґрунтовними є дослідження О. Січкарук, у якому розглядаються проблеми використання інтерактивних методик у вищих навчальних

зкладах, та наукова розвідка Ю. Реп'єва, де подані основні методи інтерактивного самонавчання студентів. Попри всю актуальність порушеного питання недостатньо вивчена й висвітлена проблема формування професійно-комунікативної компетентності студентів на засадах інтерактивного навчання, що й становить предмет нашого дослідження.

Мета нашої статті полягає в аналізі провідної ролі інтерактивного навчання як одного із засобів реалізації багатосторонньої комунікації у формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців гуманітарного профілю, зокрема політологів та істориків, і запропонувати деякі прийоми для активного впровадження в навчальний процес.

Найбільш повним, на нашу думку, є визначення О. Пошетун, за яким “інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації навчально-пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови співнавчання, взаємонавчання, за яких кожен відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [3: 9]”. Хочемо наголосити, що в методиці немає одностайної думки щодо трактування цього поняття. Пропонують розглядати його як технологію навчання, як метод навчання або як форму, прийом, засіб тощо. На нашу думку, інтерактивне навчання може виступати або методом, або прийомом навчання, що залежатиме від змісту, обсягу, характеру матеріалу та поставленого завдання.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Потрібно зазначити, що інтерактивні методи не призначені для оволодіння базовими теоретичними знаннями. Такі знання студенти здобувають на лекціях, при роботі з підручником або самостійно. Тому для ефективного застосування інтерактивного навчання важливим є врахування принципу пізнавальної активності, оскільки когнітивна методика передбачає “зміну акцентів у навчальній діяльності, спрямованих на інтелектуальний розвиток за рахунок зменшення репродуктивної діяльності; моделювання навчальних ситуацій, що спонукають до різних видів мовленнєвої діяльності: збільшення питомої ваги завдань, які стосуються пояснення подій, явищ, вчинків людей тощо та способів і засобів вербального їх відтворення [2: 5]”.

Ключовим у розумінні психологічної основи інтерактивного навчання є поняття інтеракції і трансакції, які є складовими комунікативного акту. Головним є бажання бути зрозумілим і зрозуміти іншого, тобто обов'язковим елементом багатосторонньої комунікації є зворотний зв'язок. Крім того, хочемо наголосити на тому, що комунікатори, які залежать один від одного як творці комунікативного акту, залишаються при цьому неповторними особистостями, що на даному етапі є пріоритетом державної політики в розвитку освіти.

За загальновизнаною нині “діяльнісною” теорією навчання повинно відбуватися у формі співробітництва, бо свідомість формується, розвивається й виявляється не тільки в процесі предметної діяльності, а й у спілкуванні. Таке навчання ґрунтується на взаєморозумінні викладача і студента, що досягається завдяки емоційності навчального матеріалу, через стимулювання позитивних почуттів, спонукання студентів до самовдосконалення.

Лінгвістичною основою інтерактивності є поняття комунікації, яке в мовознавстві трактують як складне, багатогранне явище, яке водночас є взаємодією людей та інформаційним процесом [6: 43]. Тобто передбачає як ситуацію, обставини цієї взаємодії, так й особливості мовних одиниць, які добираються відповідно до обставин. Отже, комунікація, або спілкування, – це така активність взаємодіючих людей, під час якої вони, впливаючи один на одного за допомогою мови або інших знаків, обмінюються інформацією й організують свою спільну діяльність. Щоб інформація стала знанням, усвідомленим та осмисленим відображенням людського досвіду, потрібно давати йому постійну практику вживання й використання, а результатом такої практики, тобто спілкування, є текст. Як тільки текст є вимовленим або записаним, він відразу стає артефактом (матеріальним об'єктом), що передається певним носієм і не залежить від свого творця. Потім текст

функціонує як вихідний матеріал для процесу мовленнєвої рецепції [1: 97]. Текст завжди має своє комунікативне призначення. Саме тому відомості про текст, його структуру та особливості повинні забезпечити формування комунікативної компетентності студентів, умінь правильно формулювати усні й письмові повідомлення, спілкуватися в різних життєвих ситуаціях. Зазначені вимоги є обов'язковими для формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх політологів, які належать до фахівців гуманітарного профілю.

Потрібно звернути увагу на те, що саме інтерактивне навчання сприяє глибокому засвоєнню навчального матеріалу та виробленню компетентностей, а не лише формуванню умінь і навичок, оскільки поняття компетентності, яке базується на знаннях, уміннях й навичках, є ширшим, бо включає уміння працювати в колективі, шукати й обробляти інформацію, визначати життєві пріоритети, ставити мету, знаходити шляхи її реалізації. Як зазначено в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, усі компетентності людини слугують, так чи інакше, здатності користувача мовою до спілкування і можуть розглядатися як аспекти комунікативної компетентності [1: 101].

Професійна комунікативна компетентність фахівця – це здатність розв'язувати комунікативні завдання в умовах професійного спілкування, продукувати довершений і нормативний текст [5: 39]. Тому об'єктом кінцевого контролю в роботі над формуванням професійно-комунікативної компетентності студентів-політологів є вміння продукції тексту як основної одиниці фахового мовлення.

Нижче ми пропонуємо розглянути деякі прийоми інтерактивного навчання при вивченні курсу “Українська мова (за професійним спрямуванням)” на текстовій основі, які викладач може використати з метою удосконалення навчально-пізнавальної діяльності студентів і формування їх професійно-комунікативної компетентності. Наведені перші два завдання є початковими елементами інтерактивної методики, що дасть можливість, урахувавши загальнодидактичний принцип наступності, у подальшому застосовувати більш складні форми (див. завдання 3).

Завдання 1. *Навчальна гра “Конспект”.*

Мета – формувати вміння осмислювати та засвоювати великий обсяг матеріалу, виділяти головну думку в тексті.

Порядок проведення.

Для проведення цієї форми роботи в тексті потрібно пронумерувати абзаци, кількість яких дорівнюватиме кількості студентів. Для студентів-політологів пропонуємо опрацювати один із розділів Концепції державної мовної політики в Україні (Розділ II. Мовна ситуація в Україні).

1. Навчальна група поділяється на підгрупи (6–12 чол.), кожен студент визначає свій порядковий номер.
2. Студенти отримують навчальний текст, поділений на абзаци. Кожен абзац на окремому папері треба стисло законспектувати, не позначаючи номерів абзацу.
3. Потім студент перемішує законспектовані абзаци та передає сусідові, який повинен правильно визначити нумерацію кожного абзацу та записати їх у потрібній послідовності. Далі він передає той самий перемішаний конспект далі по колу до того часу, поки конспект не дійде до автора.
4. Автор перевіряє правильність нумерації абзаців. Переможцем визначається той, хто жодного разу не помилився.

Завдання 2. *Навчальна гра “Допитливий студент”.*

Мета – формувати вміння відтворювати текст залежно від комунікативної мети, розвивати пам'ять, увагу та спостережливість студентів.

Порядок проведення.

Для роботи потрібно пропонувати студентам матеріал, насичений багатьма деталями та фактами (не більше 2–3 друк. стор.), наприклад, Конституцію України (Розділ IV. Верховна Рада України).

У цьому виді роботи підгрупи не формуються, кожен студент працює самостійно.

1. Усім студентам видається текст, який вони уважно читають протягом 2–3 хвилин та повертають викладачеві.
2. Кожен студент повинен за прочитаним текстом скласти якнайбільше питань.
3. Далі кожен студент ставить питання своєму одногрупнику, якого він вибирає сам. Той дає відповідь і ставить своє питання іншому.
4. Переможцями визначають двох студентів: хто сформулював найбільшу кількість питань і хто дав більш точні й правильні відповіді.

Завдання 3. Навчальна гра “А правильно як?”

Мета – формувати в майбутніх студентів уміння і навички досконалого володіння українською літературною мовою у професійній сфері на основі розвитку мовленнєвого самоконтролю – уміння запобігати появі помилок, знаходити й виправляти їх у власному й чужому мовленні.

Порядок проведення:

Цю навчальну гру треба проводити у три етапи.

I етап – коригувальний. На ньому формується навчально-пізнавальна діяльність, що дає можливість студентам активно залучитися до процесу керування якістю свого навчання.

На попередньому занятті студенти поділяються на чотири підгрупи.

Кожна підгрупа (поза аудиторією) отримує такі завдання:

1. Скласти завдання з порушенням усіх норм літературної мови фахового спрямування, наприклад: *Визначте, у якому слові порушена акцентуаційна норма: фахові́й, бюлетéнь, ві́звольний, рéчник, покáзник, бюрокра́тія, недоторка́нність.*

2. У студентській газеті, що видається вищим навчальним закладом, опрацювати статтю щодо нормативності вживання мовних засобів.

В аудиторії підгрупи обмінюються завданнями і протягом 5 хвилин виправляють подані помилки в завданні 1 та редагують статтю, запропоновану іншою підгрупою. Далі відбувається взаємоперевірка.

II етап – навчально-пізнавальний. Кожна підгрупа повинна скласти й виголосити промову на політичну тему з порушенням мовних норм, інші підгрупи фіксують помилки, визначаючи норму, яку було порушено

III етап – контрольний, на якому відбувається рефлексія навчальної діяльності, що дає можливість усвідомити важливість отриманих результатів шляхом їх спеціального обговорення та визначити переможців.

Результативність використання зазначених прийомів навчання надзвичайно висока. На цих прикладах можна проілюструвати й відмінність між знаннями, уміннями, навичками та компетентностями. Студенти оволодівають певними соціальними ролями, що є обов'язковою умовою сучасного освітнього процесу, на власному прикладі переконуються у важливості відповідних умінь, виробляють відповідне до них ставлення, здобувають досвід, який може бути використаний як при засвоєнні інших дисциплін, так і поза межами навчального закладу.

З огляду на викладене хочемо наголосити, що багатостороння комунікація, яка реалізується в інтерактивних методах і формах навчання, дозволяє враховувати триєдину мету навчального процесу: навчальну, розвивальну, виховну; сприяє ефективному формуванню активної пізнавальної діяльності студентів через самостійну роботу та колективне обговорення; розвиває і вдосконалює інтелектуальні вміння, продуктивне й творче мислення, а також допомагає сформувати професійно-комунікативну компетентність майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.

2. Пентилюк М., Нікітіна А., Горошкіна О. Концепція когнітивної методики навчання української мови // Дивослово. – 2004. – №8. – С. 5–9.
3. Пометун О. І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб./ За ред. О.П. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
4. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: Навч.-метод. посіб. – К.: Таксон, 2006. – 88 с.
5. Симоненко Т. Лінгводидактичні засади формування професійної комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів / Українська мова і література в школі. – 2006. – №6. – С. 39–41.
6. Юкало В. Структура спеціальної мови і професійного спілкування // Дивослово. – 2005. – №12. – С. 43–47.

УДК 378

Ю.В. Дзядевич

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

У статті розкрито сутність поняття “імідж” у структурі особистості, роль позитивного іміджу у процесі професійного становлення, визначаються основні шляхи формування позитивного іміджу у студентському віці.

In the article essence of concept “image” is exposed in the structure of personality, role of positive image in realization of professional qualities of students, the basic ways of forming of positive image are determined in student age.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток сучасного суспільства зумовлює необхідність підготовки фахівців, які б могли ефективно здійснювати професійну діяльність у нових умовах. Поставлені перед державою і педагогічною громадськістю завдання модернізації вищої освіти диктують необхідність формування активної особистості майбутнього фахівця, власної “Я-концепції”, що включає також створення позитивного іміджу. Одна з цілей діяльності сучасного вузу – забезпечити становлення особистісної і професійної культури фахівця.

Аналіз досліджень з проблеми. На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної науки розробкою питань формування іміджу займаються як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці.

Серед зарубіжних авторів, що займаються дослідженнями проблем формування іміджу особистості, слід назвати таких фахівців, як П.Берд, С.Блек, Ф.Буарі, П.Вейл, Т.Сван, Б.Швальбе.

Зовнішній аспект формування іміджу досліджували Л.Браун і М.Спіллейн. Вони довели, що зовнішні прояви прототипу іміджу особистості чи організації за певних обставин є вирішальним для створення їх позитивного образу.

Б.Брюс, Б.Джі та Н.Енкельман проаналізували імідж з точки зору його внутрішньої форми. Більшість їх припущень з цієї проблеми відображають теоретичні напрацювання у сфері сучасної іміджології.

У наукових напрацюваннях вітчизняних науковців імідж є певною формою, яка не може замінити реальну сутність, а лише допомагає донести її до аудиторії (О.Перелигіна, А.Панасюк).

Більшість досліджень, що пов'язані з використанням категорії “імідж”, були у сфері політики та технології проведення виборчої компанії (В.Бебик, М.Головатий, А.Жмиріков, О.Феофанов, Г.Почепцов), лідерства (Б.Кухта, Л.Приходченка, Т.Хомуленко), державного управління (С.Колосок, І.Колосовська, В.Лебець, Є.Ромат, С.Серьогін, О.Якубовський).